

Voortgangsrapportage

NL DIGITAAL: Data Agenda Overheid 2019-2021 presenteerde een aantal concrete acties, waar in het afgelopen jaar voortgang op is geboekt. Een uitputtend overzicht van de acties kunt u vinden op de website Digitale Overheid¹. Hieronder is een voortgangsrapportage opgenomen waarin ik de gerealiseerde resultaten nader toelicht.

Aan de slag met data

Begin 2019 is een inventarisatie gemaakt van veel voorkomende *knelpunten rond datagebruik in de openbare ruimte*. Deze inventarisatie kwam tot stand in samenwerking met de VNG en de gemeenten Amsterdam, Eindhoven en Groningen. De volgende zes knelpunten zijn daarbij geïdentificeerd:

- de balans tussen privacy en datadeling
- de balans tussen private commerciële belangen, de belangen van individuen en het collectieve, publieke belang
- de vraagstukken rond transparantie over verzameling van data en gebruik in de publieke ruimte
- de balans tussen innovatie en doelmatigheid enerzijds en gepaste terughoudendheid in datagebruik in de openbare ruimte anderzijds
- de balans tussen de rollen van de (lokale, regionale, nationale) overheid als beleidsmaker, als publieke dienstverlener, als toezichthouder
- de vraag hoe je als overheid omgaat met publiek-private samenwerkingen bij datagebruik in de openbare ruimte.

Op basis van deze knelpunten is aan enkele vooraanstaande wetenschappers op dit terrein gevraagd op deze knelpunten te reflecteren en voorstellen te doen voor beleidsmaatregelen. De resultaten hiervan zijn gepubliceerd in de bundel 'Behoorlijk Datagebruik in de Openbare Ruimte'². Deze bundel werd op 31 oktober 2019 gepresenteerd op de "Data en ethiek: hart van AI Summit" tijdens de Den Bosch Data Week.

Een van de voorgestelde maatregelen is inmiddels gerealiseerd: het ontwikkelen van een *modelovereenkomst* voor gemeenten, die het eigenaarschap regelt van data die in de openbare ruimte worden verzameld. Hier is in samenwerking met VNG en de gemeenten Amsterdam, Den Haag en Eersel aan gewerkt.

1. Problemen oplossen met datagedreven werken

Ministeries, provincies, gemeenten, waterschappen en uitvoeringsorganisaties hebben gezamenlijk een aantal voorbeeldprojecten geselecteerd waarin duidelijk wordt hoe datagedreven werken binnen de publieke sector helpt bij de aanpak van *maatschappelijke opgaven*. Het gaat daarbij om de volgende al lopende initiatieven: energietransitie (programma VIVET), mestproblematiek (de Versterkte Handhavingsstrategie mest), ondermijnende criminaliteit (citydeal Zicht op Ondernijning), armoede en schuldenproblematiek (diverse projecten om armoede in kaart te brengen en onderzoek naar statistische patronen) en infrastructurele en ruimtelijke knelpunten (diverse projecten op het gebied van big data).

De projecten laten zien hoe belangrijk en kansrijk datadeling is binnen de overheid en in samenwerking met private partijen, voor bijvoorbeeld de energietransitie en ondernijning. Datadeling, binnen de wettelijke kaders, zorgt ervoor dat relevante informatie op de juiste plek terecht komt. Ervaring leert dat het mogelijk is om inwoners meer regie te geven over hun gegevens en gegevensbescherming te borgen. Het toont ook aan dat privacy geen belemmering hoeft te zijn voor goede dienstverlening, bijvoorbeeld bij armoede en schuldenproblematiek. Het combineren van data van verschillende overheidsorganisaties kan tot verrassende nieuwe inzichten kan leiden, bijvoorbeeld bij ondernijning, waar patronen in vastgoedtransacties zijn geanalyseerd. Het laat zien dat data- en modelgedreven werken in uitvoering en toezicht, maar zeker ook binnen de beleidsomgeving, meerwaarde biedt. Aandachtspunt is dat de kwaliteit van overheidsdata voldoende kan zijn voor het primair gebruik ervan binnen de overheidstaken, maar dat de kwaliteit bij secundair gebruik (data-analyse, modelontwikkeling) opeens veel belangrijker wordt en de lat veel hoger moet worden gelegd.

¹ <https://www.digitaleoverheid.nl/overzicht-van-alle-onderwerpen/nieuwe-technologieen-data-en-ethiek/data-agenda-overheid/planning-data-agenda-overheid/>

² <https://www.digitaleoverheid.nl/nieuws/essaybundel-behoorlijk-datagebruik-in-de-openbare-ruimte/>

Het Leer- en Expertisepunt Datagedreven werken (LED) heeft in opdracht van het ministerie van BZK in het afgelopen jaar de lessen uit deze initiatieven verzameld en de opgedane kennis en ervaring gedeeld tijdens congressen en bijeenkomsten, in kennisnetwerken en via online publicaties.

Het *Startup in Residence* programma, waar startups worden uitgedaagd om datagedreven te werken aan uitdagingen van de overheid, is van start bij vijf ministeries, vier provincies en vier grote steden. Inmiddels zijn ruim 75 uitdagingen afgesloten. Een actueel overzicht kunt u vinden op de Startup in residence website³.

2. Aandacht voor wetgeving en publiek waarden

In oktober 2019 heb ik Uw Kamer middels de beleidsbrief over artificiële intelligentie (AI), publieke waarden en mensenrechten geïnformeerd over de *afwegingen die spelen rond het openbaar maken van algoritmen* (KST 26 643 nr. 642). Deze brief vindt u bijgevoegd bij het Strategisch Actieplan voor Artificiële intelligentie (SAPAI) (KST 26 643 en 32 761, nr. 640) en de brief Waarborgen tegen risico's van data-analyses door de overheid (KST 26 643 en 32 761, nr. 641). Daarbij moet worden opgemerkt dat het *beleid op het gebied van transparantie over (open) algoritmen* hiermee nog niet 'af' is. In 2019 is daarnaast ook een onderzoek uitgevoerd naar het toezicht op de inzet van algoritmen door overheden in het kader van het *transparantielab*. Deze wordt samen met de reactie op de initiatiefnota Middendorp in april 2020n aangeboden aan de Tweede Kamer.

In oktober 2019 is met de *Data en Ethiek Summit* een nationaal datacongres over data en Artificial Intelligence neergezet, als onderdeel van de *Den Bosch Data Week*. Doel van deze dag was het belang van ethisch gebruik van data en algoritmen onder de aandacht te brengen van bestuurders en professionals in het vakgebied.

Daarnaast heeft Nederland, als voorzitter van de OECD-werkgroep Datadriven Public Sector, een belangrijke bijdrage geleverd aan het *internationale datacongres* van de OECD in september 2019 in Brussel. Hier zijn in internationaal verband onder meer de *overheidsbrede dataprincipes voor verantwoord omgaan met data*⁴ vastgesteld.

Op 29 november 2019 hebben de Nederlandse gemeenten (via de VNG) gezamenlijke 'Principes voor de Digitale Samenleving' vastgesteld.⁵ Met deze principes is een eerste belangrijke stap gezet in het vormen van een landelijk kader voor data die in de publieke ruimte met behulp van slimme apparaten zoals sensoren en camera's worden verzameld.

3. Overheidsdata kwalitatief verbeteren en efficiënter benutten

Het *rapport van de Algemene Rekenkamer* over grip op gegevens in het stelsel van basisregistraties is in juli afgerond⁶. Op 11 juli 2019 heeft u de beleidsbrief Regie op Gegevens met mijn reactie hierop ontvangen (KST 32 761 nr. 147). In deze brief wordt onder meer ingegaan op de *verbeterpunten in het stelsel van basisregistraties* en het *meer verplichtend gebruik van basisregistraties*.

In 2019 heb ik VKA/Berenschot gevraagd te onderzoeken hoe het gebruik van open standaarden kan worden gestimuleerd en verbeterd. Dit rapport '*Inventarisatie standaardisatie*' en de kabinetsreactie heb ik in november 2019 naar uw Kamer gestuurd (KST 26643 nr. 649).

We zien dat de Wet Open Overheid op het gebied van datagovernance de nodige voeten in de aarde heeft. Op 2 januari 2019 is het *meerjarenplan verbetering informatiehuishouding* naar uw Kamer gestuurd⁷. Deze is eind 2019 geactualiseerd⁸. Daarnaast zijn er afspraken gemaakt met waterschappen en gemeenten om gezamenlijk enkele *innovatieve pilots* te starten om de datagovernance in de informatiehuishouding van deze organisaties een stap verder te brengen.

³ <https://www.startupinresidence.com>

⁴ https://www.oecd-ilibrary.org/governance/the-path-to-becoming-a-data-driven-public-sector_059814a7-en

⁵ <https://vng.nl/nieuws/vng-leden-akkoord-met-principes-digitale-samenleving>

⁶ <https://www.rekenkamer.nl/publicaties/rapporten/2019/06/18/grip-op-gegevens-het-stelsel-van-basisregistraties-voor-burgers-en-bedrijven>

⁷ <https://www.informatiehuishouding.nl/meerjarenplan>

⁸

<https://www.informatiehuishouding.nl/meerjarenplan/Producten+%26+publicaties/publicaties/2020/02/24/meerjarenplan-verbetering-informatiehuishouding-rijk-2020>

Om het beschikbaar stellen van overheidsinformatie voor hergebruik verder te verbeteren heeft de TUDelft in opdracht van het ministerie van BZK een onderzoek uitgevoerd naar de *wensen van hergebruikers van open data*: wie zijn de huidige hergebruikers, welk type informatie gebruiken zij en wat zijn hun behoeften⁹. Hergebruik wordt inmiddels ook regelmatig gemeten door het CBS en het Kadaster.

Op basis van deze bevindingen is in augustus 2019 de vindbaarheid en gebruiksvriendelijkheid van het nationale Data Portaal *data.overheid.nl* verbeterd en is het Nederlandse Data Portaal uitgebreid met nieuwe functies om veel gericht data-eigenaren en hergebruikers met elkaar in dialoog te brengen. Zo is het nu niet alleen mogelijk om te zoeken naar datasets, ook worden data in ketens (vreemdelingenketen) of per thema (energietransitie) aangeboden. Verder wordt nu ook inzicht gegeven in de manieren waarop deze datasets nu al wordt hergebruikt: voorbeelden van toepassingen worden gegeven.

Niet alleen organiseert het Data Portaal *bijeenkomsten voor hergebruikers*. Ook benadert zij actief specifieke doelgroepen (bijvoorbeeld onderwijs en wetenschap) en participeert in data-deelinitiatieven en in de AI-coalities die voortkomen uit het strategisch actieplan AI (KST 26 643 en 32 761, nr. 640). Deze inspanningen om meer impact te realiseren, hebben ertoe geleid dat Nederland in 2019 op de Europese ranglijst van de tiende naar de vijfde plaats is gestegen¹⁰.

Om het aanbod van overheidsinformatie, dat benut kan worden voor hergebruik, te vergroten, zijn lijsten vastgesteld van de zogenaamde High Value Datasets voor gemeenten en provincies¹¹. De publicatie van de datasets op deze lijsten is voor gemeenten en provincies nog niet verplicht. In Europees verband wordt op basis van de herziene Open Data-richtlijn¹² gewerkt aan een (wel degelijk verplichte) lijst voor nationale overheden. Deze zal medio 2021 wordt vastgesteld.

4. Kennis over data-gedreven werken verzamelen en delen

In 2019 is het wetsvoorstel 'modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer' aan de Kamer aangeboden. Dit wetsvoorstel beoogt onder meer om *algemene kennisgevingen in elektronische publicatiebladen op één centraal punt te verzamelen en toegankelijk te maken*.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en Logius hebben ter verbetering van *MijnOverheid.nl* een aantal *big data experimenten* uitgevoerd¹³. In een gezamenlijke verkenning zijn anonieme gebruikersdata van Logius gekoppeld aan gepseudonimiseerde CBS-gegevens als huishoudens- en regiokenmerken, om inzicht te verkrijgen in hoe MijnOverheid beter doelgroepen kan bedienen. Deze datagedreven aanpak heeft tot interessante nieuwe inzichten geleid om de dienstverlening verder te verbeteren. Het CBS is inmiddels gestart met de inzet van *secure multiparty computation en encryptie bij data-analyses*¹⁴. De inzet van veilige en privacy vriendelijke technieken is van groot belang bij intensief gebruik van data in overheidsorganisaties.

Verder is in 2019 het *Leer- en Expertisepunt Datagedreven werken* (LED)¹⁵ opgericht. Dit Leer- en Expertisepunt verzamelt en deelt best practices, methoden en technieken en kennis over datagedreven werken. Een voorbeeld daarvan is de *self assessment datagovernance*¹⁶ die door alle overheidsorganisaties gebruikt kan worden. Niet alleen worden regelmatig best practices van datagedreven werken beschreven op de website Digitale Overheid¹⁷. Ook is onder meer *de Toolkit datagedreven werken*¹⁸ gelanceerd. Deze voorbeelden en instrumenten zijn er om overheidsorganisaties die bezig zijn met datagedreven werken te inspireren, te ondersteunen en aan te moedigen.

⁹ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/07/24/hergebruikers-van-open-data-in-beeld>

¹⁰ https://www.europeandataportal.eu/sites/default/files/open_data_maturity_report_2019.pdf

¹¹ <https://data.overheid.nl/community/maatschappij/high-value/gemeenten>

¹² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1024&from=DE>

¹³ <https://www.digitaleoverheid.nl/nieuws/bzk-logius-en-cbs-verkennen-big-data-voor-mijnoverheid/>

¹⁴ <https://www.cbs.nl/nl-nl/corporate/2019/51/beveiliging-statistische-data-hoog-op-agenda>

¹⁵ <https://www.digitaleoverheid.nl/overzicht-van-alle-onderwerpen/nieuwe-technologieen-data-en-ethiek/het-led/>

¹⁶ <https://www.it-academieoverheid.nl/aanbod/documenten/presentaties/2018/10/01/introductie-data-governance-bij-de-rijksoverheid>

¹⁷ <https://www.digitaleoverheid.nl/overzicht-van-alle-onderwerpen/nieuwe-technologieen-data-en-ethiek/data-agenda-overheid/innovatieve-voorbeelden-van-datagebruik-binnen-het-rijk/>

¹⁸ <https://www.digitaleoverheid.nl/overzicht-van-alle-onderwerpen/nieuwe-technologieen-data-en-ethiek/het-led/toolbox/>

5. Investeren in mensen, organisatie en cultuurverandering

We investeren in onze mensen. Niet alleen door het binnenhalen van nieuw talent via *traineeprogramma's voor datascience, cybersecurity en IT-trainees*. Ook investeren we in de huidige medewerkers. De Rijksacademie voor Digitalisering en Informatisering Overheid (RADIO) is in 2019 een e-learning module gestart over de impact van digitalisering voor beleidsmedewerkers^{19,20}, net als een *praktische leerlijn*²¹.

Vanuit de onderwijssector wordt op basis van de Internationaliseringsagenda Hoger Onderwijs gewerkt aan het verhogen van de stay-rate van internationale studenten. Om invulling te geven aan de ambitie om de *samenwerking hoger onderwijs en Rijk op het vlak van digitalisering te versterken*, is op 4 juli 2019 de Digicampus gestart aan de TUDelft, waar wetenschappers, uitvoeringsorganisaties, overheden bedrijven en burgers samenwerken op het vlak van digitale overheidsinnovaties²².

¹⁹ <https://www.it-academieoverheid.nl/aanbod/e-learning>

²⁰ <https://www.it-academieoverheid.nl/aanbod/kennisbeelden/datagedreven-werken>

²¹ <https://www.it-academieoverheid.nl/aanbod/cursussen/digitale-transitie>

²² <https://www.digitaleoverheid.nl/nieuws/staatssecretaris-knops-lanceert-digicampus/>